

KS. PIOTR KULBACKI

SAKRAMENTY W ŻYCIU MŁODZIEŻY W NAUCZANIU JERZEGO JÓZEFA KOPCIA CP

Ks. prof. Jerzego Józefa Kopcia CP cechowała kapłańska pasja ewangelizatora młodzieży. Swą rolę w posłudze kerygmatycznej Kościoła widział zgodnie ze swym powołaniem życiowym jako posługę profesora liturgiki wprowadzającego w arkana liturgii duchownych i świeckich ewangelizatorów młodzieży oraz poprzez serdeczną opiekę profesorską nad nimi. Projektował badania dostarczające materiału naukowego dla podejmujących bezpośrednią pracę duszpasterską. Na jego zapał i dobór prac badawczych wywarła wpływ praca naukowa i edukacyjna kilkunastoosobowego Lubelskiego Zespołu Liturgistów, który oddziaływał na całą Polskę, szerząc myśl soborową¹. Jako młody pracownik naukowy ks. Kopeć związał się z liderami Zespołu, wielkimi duszpasterzami młodzieży – twórcami Ruchu Światło-Życie i Krajowego Duszpasterstwa Służby Liturgicznej. Poznał oazowy charyzmat ewangelizacji młodzieży Sługi Bożego ks. Franciszka Blachnickiego² i zaprzyjaźnił się ks. Wojciechem Danielskim³. Współpracował także

---

Ks. dr PIOTR KULBACKI – adiunkt Katedry Teologii Liturgii w Instytucie Liturgiki i Homiletyki na Wydziale Teologii KUL; Aleje Raławickie 14, 20-950 Lublin, Poland; e-mail: PiotrKulbacki@oaza.pl

¹ J. J. K o p e ć. *Formacja liturgiczna warunkach Kościoła polskiego*. W: *Wprowadzanie soborowej odnowy liturgicznej*. Red. E. Mateja, R. Pierskała. Opole 1999 s. 106-111.

² T e n ż e. *Liturgia w życiu Kościoła według ks. Franciszka Blachnickiego*. W: *Gorliwy Apostoł wewnętrznej odnowy człowieka*. Krościenko 1988 s. 31-51; T e n ż e. *Sługa Boży ks. Franciszek Blachnicki (1921-1987) charyzmatyk Kościoła posoborowego*. „Roczniki Teologiczne” 45: 1998 z. 8 s. 5-6; T e n ż e. *Ks. Franciszek Blachnicki jako promotor formacji liturgicznej kapłanów w Polsce*. „Roczniki Teologiczne” 45:1998 z. 8 s. 75-113.

³ T e n ż e. *Homilia w archikatedrze warszawskiej podczas uroczystej Eucharystii pożegnania Księdza dra Wojciecha Danielskiego przez Katolicki Uniwersytet Lubelski dnia 30 XII 1985 r.* „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 39:1986 s. 436-441; T e n ż e. *Ks. Wojciech Danielski (1935-1985). Charyzmatyk Kościoła posoborowego*. „Roczniki Teologiczne” 43:1996 z. 6 s. 5-41; por. P. K u l b a c k i. *Ks. Wojciech Danielski (1935-1985)*. W: *50 lat Teologii Pastoralnej*

z jedynym członkiem Zespołu spoza KUL-u – ks. proboszczem Stanisławem Hartliebem († 2002). Po przedwczesnej śmierci ks. Danielskiego († 1985) i naglej śmierci przebywającego od stanu wojennego na obczyźnie ks. Blachnickiego († 1987) ks. Kopeć podejmował z całym zaangażowaniem ich dzieła uniwersyteckie jako współpracownik Ruchu Światło-Życie⁴. Dlatego do priorytetów swej działalności naukowej i dydaktycznej włączał tematykę badań naukowych, podejmowanych z myślą o wspieraniu pracy ewangelizacyjnej szczególnie wśród młodzieży.

Tak zakrojony program Książd Profesor widział w powiązaniu z realizowanym przez siebie planem badań dotyczącym sakramentów w życiu młodzieży. Wśród szerokiego kręgu zainteresowań naukowych ks. prof. Jerzego Józefa Kopcia CP szczególne miejsce zajęły bowiem badania dotyczące recepcji przez młodzież posoborowej odnowy liturgii. Na podstawie opracowanych przez siebie kwestionariuszy stworzył projekt badawczy, który za pomocą wystandaryzowanych narzędzi pozwalał na eksplorację zagadnień związanych z formacją liturgiczną. Odwołując się do metody paradygmatu liturgicznego⁵, ks. Kopeć dokonał szerokiej analizy owoców posoborowej reformy. Podjęcie tego unikalnego projektu badawczego związane było z pasją pastoralną ks. Kopcia. Chodziło mu bowiem o wykorzystanie rezultatów badań do sformułowania konkretnych postulatów dla duszpasterstwa młodzieży w Polsce, aby jej udział w życiu sakramentalnym Kościoła był pełny, świadomy i czynny, czego domaga się sama natura liturgii (KL 14).

Podejmowane badania dotyczyły przede wszystkim formacji do czynnego udziału we Mszy św., a także formacji do przyjęcia sakramentu bierzmania oraz przygotowania do sakramentalnego małżeństwa. Uzyskane wyniki pozwoliły nie tylko na stworzenie swoistej mapy zagadnień dotyczących prowadzenia formacji liturgicznej pośród młodego pokolenia, lecz także wiodą do wniosków pastoralno-liturgicznych możliwych do realizowania na poziomie parafii, diecezji czy całego kraju.

---

na *Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II*. Red. Cz. Krakowiak (i in.). Lublin 2009 s. 127-141.

⁴ Tenże. *Instytut Formacji Pastoralno-Liturgicznej*. W: *50 lat Teologii Pastoralnej* s. 275-276.

⁵ Tenże. *Eucharystia źródłem życia Kościoła*. W: M. Miłek. *Eucharystia w życiu młodych uczniów Pana*. Włocławek 2003 s. 7; zob. J.J. Kopeć. *Paradygmat liturgiczny*. „Roczniki Teologiczne” 46:1999 z. 8 s. 107-129.

I. FORMACJA MŁODZIEŻY DO CZYNNEGO UDZIAŁU W EUCHARYSTII

W swoim nauczaniu ks. Kopeć podkreślał, że celebrowanie Eucharystii „stanowi centrum życia chrześcijańskiego zarówno dla całej społeczności ludu Bożego, jak i dla poszczególnych jej wspólnot. Tę tajemnicę Kościół, pouczony przez Ducha Świętego, stara się z dnia na dzień zgłębiać i pełniej nią żyć”⁶.

Dlatego tak ważna jest rola wtajemniczenia w to święte misterium, prowadzące ucznia Pana do wewnętrznego zjednoczenia z Chrystusem. Odwołując się do Konstytucji o liturgii świętej, ks. Kopeć przywoływał soborowe nauczanie, wskazujące, że owo płynące z sakramentu zjednoczenie z Chrystusem prowadzi do umocnienia pokarmem dającym moc do życia duchowego i pracy apostołskiej. To przez udział w Eucharystii ci, którzy zawierzili Zmartwychwstałemu, są kształtowani przez Słowo Boże i posilani przy stole Ciała Pańskiego, ucząc się w ten sposób składać Bogu dzięki i za pośrednictwem Chrystusa składać siebie samych w ofierze (KL 48)⁷. Wybitny polski liturgista podkreślał, że „dynamiczna obecność Pana wśród jego uczniów jest zwornikiem duchowej mocy Kościoła”⁸. Kościół bowiem „w sprawowaniu Eucharystii odnajduje sam siebie i swoje posłannictwo zbawcze wobec świata, budując się duchowo i stwarzając klimat do kształtowania chrześcijańskiej dojrzałości swoich członków” i uposażając ich duchowo do apostołstwa⁹.

Ks. Kopeć zaznaczał, że posoborowe nauczanie Kościoła wielokrotnie przypomina o prawie i obowiązku wniesienia swojego wkładu w liturgię przez każdego jej uczestnika, co w oczywisty sposób zależy od stopnia święceń i spełnianej funkcji (KL 14, 26, 28)¹⁰. Dlatego, zdaniem Księdza Profesora, „oznacza to z jednej strony otwarcie możliwości dla wspólnot, szukania własnego wyrazu w sprawowaniu Eucharystii, zaś dla poszczególnych jej uczestników formację postaw zewnętrznego i wewnętrznego udziału w tej tajemnicy, opartym na świadomym, czynnym i pobożnym oraz owocnym

⁶ Tenże. *Przedmowa*. W: Z. Janiec. *Formacja eucharystyczna młodzieży*. Lublin 1994 (dalej skrót: FEM) s. 3.

⁷ J.J. Kopeć. *Eucharystia szczytem i źródłem życia Kościoła*. W: P. Kulbacki. *Eucharystia i ewangelizacja młodzieży*. Łódź 1998 (dalej skrót: EiE) s. 6.

⁸ Tamże.

⁹ Tamże.

¹⁰ *Ogólne Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego*. W: *Mszal Rzymski dla diecezji polskich*. Wydanie drugie poszerzone. Poznań 2009 s. [15]-[74] n. 91.

zaangażowaniu się we mszę św.”¹¹ Aby zgodnie ze słusznymi oczekiwaniami młodych uczestników liturgii była ona doświadczeniem wspólnoty z Chrystusem i braćmi oraz radosnym spotkaniem ze Zmartwychwstałym, trzeba poszukiwać duszpasterskiej odpowiedzi na to charakterystyczne dla dzisiejszego młodego pokolenia zapotrzebowanie na doświadczenie elementu społeczno-wspólnotowego¹².

Takie rozumienie udziału we Mszy św. prowadzi do poszukiwania odpowiedniego kształtu sprawowania Eucharystii, by stała się ona fundamentem duchowości i podstawą formacji duchowieństwa i świeckich¹³. Aby nie sprowadzić odnowy eucharystycznej do działań rytualnych, należy podejmować formację liturgiczną wśród dorosłych i młodzieży, duchownych i świeckich¹⁴.

Ks. Profesor dostrzegął, że „przedmiotem troski Kościoła jest zwłaszcza formacja eucharystyczna młodego pokolenia, które ma odpowiedzieć na wyzwania, potrzeby i zagrożenia, przed jakimi stoi dziś duszpasterstwo młodych uczniów Chrystusa”¹⁵. Dlatego „kształtowanie nowych modeli zaangażowania uczestnictwa młodzieży w Eucharystii musi oprzeć się na rozpoznaniu świadomości religijnej, oczekiwań i propozycji młodych uczniów Chrystusa, którzy w sprawowaniu misterium Mszy św. szukają doświadczenia bliskości Pana oraz przeżycia jedności z Kościołem i z braćmi. Ważne w tej mierze jest ustalenie, w jakim stopniu młoda generacja chrześcijan w Polsce asymiluje ogólnokościelny model życia na co dzień Eucharystią, zaproponowany przez dokumenty współczesnej odnowy posoborowej”¹⁶.

Wśród badań realizowanych w pracach doktorskich pod kierunkiem ks. Kopia istotne miejsce zajmują poszukiwania dotyczące formacji eucharystycznej młodzieży do czynnego udziału we Mszy św.¹⁷. Pozwoliły one na weryfikację stopnia recepcji odnowionej liturgii i czynnego w niej udziału w

---

¹¹ K o p e ć. *Przedmowa*. FEM s. 3.

¹² T e n ż e. *Eucharystia szczytem* s. 7.

¹³ T e n ż e. *Przedmowa*. FEM s. 3-4

¹⁴ Tamże s. 4

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Opublikowane dotyczą młodzieży w Przemyślu (zob. FEM), Łodzi (zob. EiE), Koninie (zob. Miłek. *Eucharystia*), Rzeszowie (zob. M. C z e n c z e k. *Formacja eucharystyczna młodzieży do czynnego udziału we mszy św. w świetle wypowiedzi maturzystów miasta Rzeszowa*. Lublin 1997), Grodnie (zob. R. K o t l i m o w s k i. *Eucharystia a młodzież*. Grodno 2005). W oparciu o ankietę powstały także niepublikowane rozprawy doktorskie oraz liczne prace magistersko-licencjackie.

młodym pokoleniu – urodzonym po zakończeniu kolejnych etapów reformy liturgii i promulgacji mszału Pawła VI. Należy zauważyć, że w okresie, kiedy podjęto badania, nie tylko zostały określone szczegóły reformy, ale ukazały się już wszystkie podstawowe księgi liturgiczne w przekładzie na język polski. Ten proces odnowy związany był z działalnością poszczególnych polskich ośrodków liturgicznych, wdrażających reformę w sposób właściwy dla siebie. Szczególną rolę w upowszechnieniu odnowy liturgicznej i wypracowaniu nowych wzorców stosowania odnowionych zasad odegrały wspomniane na wstępie środowiska, z którymi był związany ks. Kopeć; oprócz grup ministrantów i ściśle z nimi związanego ruchu oazowego należy odnotować rolę grup pielgrzymkowych i akademickich, które stały się polem czynnego, świadomego uczestnictwa młodych ludzi w liturgii. Dodatkowe impulsy dla upowszechniania posoborowej odnowy liturgii pojawiły się po wyborze papieża Jana Pała II w 1978 r. Papieskie pielgrzymki do Polski i towarzysząca im liturgia, transmisje telewizyjne, pielgrzymki do Rzymu, Światowe Dni Młodzieży stały się wielką szkołą czynnego uczestnictwa we Mszy św.

Projekt badawczy ks. prof. Kocpia stanowi oryginalny wkład do analiz posoborowej odnowy Kościoła. Szeroko zakrojone badania ankietowe pozwoliły na eksplorację zagadnień związanych ściśle z formacją liturgiczną. Wprawdzie socjologowie prowadzą wiele badań ankietowych religijności młodzieży, dotyczą one jednak przede wszystkim parametrów praktyk religijnych oraz problematyki akceptacji ważnych zasad moralnych¹⁸.

Badania ks. Kocpia, rozpoczęte ćwierć wieku po zakończeniu Soboru, na przełomie lat 80/90 XX wieku, miały za zadanie ujawnić, na ile posoborowa reforma liturgiczna zaowocowała przemianą świadomości uczestnictwa w liturgii¹⁹. Ponieważ badania tego typu były wykonywane po raz pierwszy, ich wynik zatem nie mógł dać mierzalnego materiału porównawczego w stosunku do uczestnictwa w liturgii przed reformą. Pozwala natomiast na aktualną ocenę skutków zamierzonej przez Sobór reformy²⁰. Postulaty Kon-

¹⁸ Zob. np. *Kościół i religijność Polaków 1945-1999*. Red. W. Zdaniewicz, T. Zembrzusi. Warszawa 2000 s. 331-547; J. Mariański. *Młodzież między tradycją i ponowoczesnością. Wartości moralne w świadomości maturzystów*. Lublin 1995; Tenże. *Między nadzieją i zwątpieniem. Sens życia w świadomości młodzieży szkolnej*. Lublin 1998; Tenże. *Między sekularyzacją i ewangelizacją. Wartości prorodzinne w świadomości młodzieży szkół średnich*. Lublin 2003; Tenże. *Emigracja z Kościoła. Religijność młodzieży polskiej w warunkach zmian społecznych*. Lublin 2008.

¹⁹ EiE s. 10-11.

²⁰ P. Kulbacki. *Msza święta w wypowiedziach młodzieży*. W: *Jedna wiara jedna Msza*. Red. Cz. Krakowiak, B. Migut. Lublin 2009 s. 201-202.

stytucji o liturgii dotyczyły takiej odnowy liturgii, aby nie naruszając tego co niezmiennie – z Bożego ustanowienia, poprawić układ tekstów i obrzędów, aby „jaśniej wyrażały święte misteria, których są znakiem, tak, aby lud chrześcijański możliwie łatwo mógł je zrozumieć i uczestniczyć w celebracji w sposób pełny, czynny i wspólnotowy” (KL 21).

Ankietowanie miało ujawnić szeroki zakres problematyki liturgicznej w odniesieniu do młodzieży. Pytania dotyczyły stosunku młodzieży do obowiązku uczestnictwa w niedzielnej Mszy św. Wypowiedzi młodzieży ukazały jej świadomość dotyczącą nauczania przez Kościół o obowiązku udziału w niedzielnej Mszy św. oraz oceny moralnej opuszczenia Mszy św. W skład tego bloku badań wchodziły problemy frekwencji na Mszy św. niedzielnej, a także badanie motywów uczestnictwa lub powodów nieuczestniczenia w liturgii. Ankiety ujawniały okoliczności sprzyjające lub niesprzyjające uczestnictwu młodych ludzi we Mszy św.²¹

Kolejny blok zagadnień podejmowanych w ramach prac kierowanych przez ks. prof. Kopia to badania świadomości młodzieży odnośnie do jej wiedzy o istocie i strukturze Mszy św. zarówno w postaci zobiektywizowanej nauką Kościoła, jak i popularnych przekonań subiektywnych. Analizy te dotyczyły tak pogłębiania wiedzy o liturgii, jak i podejmowania w rozmowach w swoim środowisku tematów dotyczących Mszy św. i jej sprawowania²².

Ten obszar badań świadomości młodych ludzi został uszczegółowiony poprzez analizę zewnętrznych sposobów uczestnictwa w odnowionej liturgii oraz kształtowania wewnętrznych postaw świadomego uczestnictwa. Wypowiedzi młodych ludzi ukazywały znaczenie Mszy św. dla rozwoju życia duchowego i formacji chrześcijańskiej w zakresie tak osobistym jak i społecznym²³.

Ojcowie Soboru uznali także pozytywne doświadczenia ruchu liturgicznego i wskazali na konieczność większego włączenia świeckich do pełnienia różnych funkcji i posług w liturgii²⁴. Konsekwentnie badania prowadzone pod kierunkiem ks. prof. Kopia obejmowały zakres zagadnień dotyczących form sprawowania Mszy św., które wpływały na czynny udział młodzieży uczestniczącej w celebracji. W swoich odpowiedziach młodzież wskazywała na sposoby swego udziału związane z elementami dialogicznymi w

²¹ EiE s. 56-85.

²² EiE s. 86-120.

²³ EiE s. 120-147.

²⁴ Zob. W. Pałucki. *Ruch liturgiczny przygotowaniem do odnowy liturgii mszy świętej*. W: *Jedna wiara jedna Msza* s. 45-59.

liturgii. Istotnym dla prowadzonych analiz było także badanie czynników sprzyjających zaangażowanemu uczestnictwu w liturgii lub też utrudniających w niej udział. Szczególną uwagę zwracano na aktywny udział młodzieży w podejmowaniu poszczególnych funkcji liturgicznych. Posoborowa reforma liturgii miała za zadanie „odkterykalizowanie” liturgii, i uczynienie jej czytelnym znakiem Kościoła poprzez podejmowanie licznych posług przez uczestników liturgii, wspólnie stanowiących podmiot celebracji (por. KKK 1140). Wielką rolę, choć do dziś nie w pełni wykorzystaną, odegrało *motu proprio* Pawła VI *Ministeria quaedam* (1972), ustanawiające w miejsce niższych świeców kapłańskich stałą posługę lektora i akolity dla świeckich. W Polsce szkołę zaangażowania świeckich w liturgii stworzyło Krajowe Duszpasterstwo Służby Liturgicznej²⁵. W ramach badań ankietowano młodzież odnośnie do możliwości podejmowania posług i akceptacji takiej formy zaangażowania w liturgii²⁶.

Z tym zagadnieniem związane są formy obrzędowe i artystyczne formy wyrazu. Dzięki reformie soborowej wiele czynności liturgicznych nie tylko zostało uproszczonych, ale przywrócono starożytne obrzędy pozwalające w ich wykonywanie zaangażować całe zgromadzenie, celem pogłębienia udziału liturgii. Należą do nich procesja z darami, procesja komunijna, śpiew psalmu responsoryjnego, wykonywanie czytań czy podawanie wezwań do modlitwy powszechnej. Czynności te wymagają uprzedniego przygotowania podczas tzw. kręgu liturgicznego. Stanowi on bardzo cenną metodę zarówno osobistego przygotowania się do udziału w liturgii, jak i umożliwiła pogłębiony i czynny udział wszystkim uczestnikom zgromadzenia²⁷.

Duże znaczenie, szczególne dla współczesnej młodzieży, ma oprawa muzyczna i śpiew w czasie liturgii. Dobór rodzaju muzyki oraz rodzaju śpiewów jest jednym z istotnych czynników, na które wskazuje młodzież. Ks. Kopeć uznał za konieczne poddać badaniom także wpływ architektury i estetyki kościoła na pełniejszy udział we Mszy św. Okazuje się, że młodzi ludzie potrzebują zarówno tradycyjnych form wyrazu, jak i współczesnych form muzyki i sztuki²⁸.

²⁵ Zob. G. Rzeźwicki. *Duszpasterstwo ministrantów i lektorów w Kościele w Polsce. Podczas Soboru Watykańskiego II i w okresie posoborowym (1964-2008)*. Tarnów 2010.

²⁶ EiE s. 150-180; por. J.J. Kopeć. *Formacja oraz posługa ministrantów i ministrantek*. „Roczniki Teologiczne” 48:2001 z. 8 s. 155-169.

²⁷ EiE s. 181-185; por. J.J. Kopeć. *Modlitwa powszechna, czyli modlitwa wiernych*. W: *Mszal księgą życia chrześcijańskiego*. Red. B. Nadolski. Poznań 1989 s. 339-353.

²⁸ EiE s. 189-200.

Podczas samej celebracji liturgicznej wielką rolę odgrywa świadome włączenie się we wskazane przez liturgię postawy, gesty i symbole. Należy do nich zaliczyć ważną dla młodzieży dynamikę przekazywania znaku pokoju czy zachowywanie milczenia w liturgii. Ankietowano także młodzież w zakresie czytelności symboliki mszalnej²⁹.

O pełnym uczestnictwie w liturgii decyduje formowanie postaw wewnętrzznego udziału we Mszy św. Konstytucja o liturgii ukazuje cztery formy obecności Chrystusa we Mszy św.: w osobie kapłana, w zgromadzonym ludzie, słowie Bożym i pod postaciami eucharystycznymi (KL 7). Płaszczyzny te ujawniają poszczególne części liturgii mszalnej.

Składają się na nie kształtowanie postaw nawrócenia i braterstwa z innymi podczas obrzędów wstępnych, stanowiących „liturgię zgromadzenia”. Dlatego szczegółowo ankietowano młodzież odnośnie do roli poszczególnych elementów tej części liturgii i świadomości obecności Chrystusa w zgromadzeniu³⁰.

Życie dojrzałego chrześcijanina formowane jest przez samego Chrystusa przemawiającego do człowieka w liturgii słowa. Badano towarzyszące jej formy obrzędowe związane z proklamacją Ewangelii, takie jak okadzanie czy ucałowanie księgi. Młodzież wypowiadała się także na tematy związane z wygłaszanymi homiliami i kazaniem w aspekcie powodów słuchania ich z uwagą, zainteresowania formą i tematyką³¹.

Badania kierowane przez ks. Kopia dotyczące liturgii ofiary skoncentrowane były wokół postawy współofiarownika mszalnego jako wyrazu świadomego uczestnictwa wiernych i oddania się Bogu przez Chrystusa. Zagadnienie to związane jest z akcentowanym przez Sobór powszechnym kapłaństwem wiernych³².

Pełny udział w liturgii Mszy św. oznacza przyjęcie Komunii Świętej. Choć przypominało o tym nauczanie Kościoła minionych stuleci, a zwłaszcza od czasu dekretów Piusa X, to dopiero całościowa reforma soborowa spowodowała przemianę świadomości zarówno duchownych, jak i świeckich w tym zakresie. Dlatego należało poddać badaniom częstotliwość przystępowania do stołu Pańskiego i towarzyszącą mu obrzędowość³³.

Obrzędy zakończenia Mszy św. zgodnie z oczekiwaniem Soboru mają

---

²⁹ EiE s. 200-222.

³⁰ EiE s. 225-232.

³¹ EiE s. 233-252.

³² EiE s. 261-268.

³³ EiE s. 275-291.

wyrażać głębiej wezwanie jej uczestników do misyjnej odpowiedzialności za zbawienie świata. Stąd przedmiotem badań stała się świadomość młodzieży kontynuowania w życiu liturgii mszalnej. Liturgia rozesłania inspiruje do całościowego spojrzenia na kształtowanie postaw moralnych i apostołskich wśród młodych uczestników Mszy św., pobudza do próby odpowiedzi na pytania o owoce uczestnictwa w liturgii – na ile świat może doświadczać miłości jej uczestników³⁴.

Wyniki przeprowadzanych pod kierunkiem prof. Kopcia analiz wskazywały na zróżnicowanie wiedzy odnośnie do wiedzy i uczestnictwa we Mszy św. ściśle skorelowanej ze stanem religijności regionu objętego badaniami. Wskazywały jednak także na słabą świadomość współofiarowania mszalnego niezależnie od regionu objętego badaniami³⁵.

Badania podejmowane pod kierunkiem ks. Kopcia pozwoliły na dowartościowanie znaczenia uczestnictwa we Mszy św. dla formacji liturgicznej. Wyniki badań wskazywały na wielką rolę, jaką odgrywa i powinna odgrywać niedzielna Msza św. w życiu młodzieży. Ma ona nie tylko charakter permanentnej formacji, ale przy znacznym udziale młodzieży polskiej w liturgii niedzielnej wspólnota eucharystyczna stanowi istotne miejsce ewangelizacji młodego pokolenia. Msza św. gromadząca młodych ludzi jest ważnym miejscem ich formacji mistagogicznej, dopełniającej potrzebę permanentnej rówieśniczej ewangelizacji *ad intra*. Stanowi ona w wielu wypadkach podstawową płaszczyznę poszukiwań sensu życia i wiary³⁶. Tak więc dla wielu młodych udział w niedzielnej Mszy św. jest wyrazem ich dojrzałości chrześcijańskiej, a równocześnie dla nich samych oraz ich kolegów i koleżanek każde niedzielne Zgromadzenie Eucharystyczne staje się środowiskiem ewangelizacji oraz dojrzewania w wierze³⁷.

Wyniki badań prowadzonych pod kierunkiem Księdza Profesora potwierdzały, że znak czasu, jakim jest duchowe pragnienie przeżywania radosnej braterskiej wspólnoty ze Zmartwychwstałym, otrzymuje odpowiedź poprzez „włączanie samej młodzieży do przygotowania Mszy św. z jej udziałem, a także zaproszenie młodych uczniów Pana do spełnienia posług liturgicznych i śpiewów, wypowiedzania wezwań modlitwy powszechnej

³⁴ EiE s. 296-297.

³⁵ K u l b a c k i. *Msza święta w wypowiedziach młodzieży* s. 203-214.

³⁶ Por. P a w e ł VI. *Evangelii nuntiandi*. Adhortacja apostołska o ewangelizacji w świecie współczesnym (8 XII 1975). „Chrześcijanin w świecie” 8:1976 z. 7 s. 20-56 nr 72.

³⁷ EiE s. 300-331.

i kształtowania muzycznej oprawy samej celebracji”³⁸. Realizacja tego postulatu jest możliwa, a nawet polecona przez księgi liturgiczne i towarzyszące odnowionej liturgii przepisy prawa liturgicznego.

Dlatego ks. Kopeć podkreślał, że „wyrazem tej aktywności młodzieży będzie także jej udział w procesjach: wejścia, z księgą Ewangelii, z darami i podczas Komunii św. oraz preferowanie czytelnego znaku pokoju”³⁹. Aby w parafii mogła dokonać się w tym zakresie odnowa liturgii, należałoby – zdaniem Księdza Profesora – rozwijać zwyczaj sprawowania niedzielnej Mszy św. z udziałem młodzieży. Powinien on być wzbogacony „przez zaproszenie młodych uczniów Pana w określony dzień tygodnia, w którym gromadziliby się zaangażowani duchowo przedstawiciele ruchów młodzieżowych, grup formacyjnych czy katechetycznych. Prostota, piękno i duch radości tych celebracji mógłby być przeniesiony do sprawowania Eucharystii w niedzielę i święto przyczyniając się do nadania tym spotkaniom z Panem i braćmi znamion ewangelizacyjnych i formacyjnych”⁴⁰.

II. BIERZMOWANIE DOPEŁNIENIEM INICJACJI

Ks. Kopeć, podejmując zagadnienia związane z ewangelizacją i formacją liturgiczną młodzieży, dostrzegał wagę przygotowania do sakramentu bierzmowania. Stanowi ono istotny element podstawowej formacji religijnej młodzieży, domyka bowiem cykl udzielania sakramentów inicjacji chrześcijańskiej. Udzielanie tego sakramentu odbywa się w Polsce najczęściej w wieku około 15 lat. Bezpośrednie zatem przygotowanie do bierzmowania, według zamierzonej praktyki Kościoła w Polsce, powinno przypadać na wiek, w którym młodzież staje się dojrzała do osobistego wyboru dotyczącego wiary, stylu życia i może w pełni ponosić odpowiedzialność moralną za swe czyny⁴¹.

Bierzmowanie ściśle łączy się z sakramentem chrztu, dlatego przywołując nauczanie *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, ks. Kopeć podkreślał, że tworzą one „podwójny sakrament” (KKK 1290). Chrzest prowadzi do bierzmowania, które napełnia łaską Ducha Świętego. Z kolei bierzmowanie

---

³⁸ Kopeć. *Eucharystia szczytem* s. 7.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Zob. Cz. Krakowiak. *Sakrament bierzmowania w praktyce pastoralnej Kościoła w Polsce*. Sandomierz 2005.

może być udzielone tylko osobie ochrzczonej⁴². Równocześnie zwracał uwagę na pewną konsekwencję ścisłego związku obu sakramentów – świadkami bierzmowania powinni być rodzice chrzestni⁴³.

Podjęte badania ankietowe⁴⁴ dotyczyły osobistych doświadczeń młodzieży w zakresie formacji doktrynalnej, kształtowania postaw eklezjalnych, sposobu celebracji tego sakramentu oraz perspektyw ujawnianych przez młodych ludzi w realizacji wykorzystania łaski Ducha Świętego w codziennym świadectwie życia chrześcijańskiego.

Zgodnie ze wskazaniem Episkopatu Polski przygotowanie do bierzmowania powinno obejmować: przygotowanie dalsze – związane z wieloletnim programem katechetycznym, przygotowanie bliższe – związane z katechezą w roku (lub trzech latach) poprzedzających bierzmowanie, oraz przygotowanie bezpośrednie⁴⁵.

W zakresie przygotowania dalszego badaniami objęto ocenę roli katechizacji w przygotowaniu do bierzmowania. Program przygotowania do bierzmowania powinien kłaść nacisk na katechezę liturgiczną, towarzyszącą celebrowaniu ostatniego etapu inicjacji chrześcijańskiej, oraz na katechezę przygotowującą do czynnego, świadomego i owocnego uczestnictwa w liturgii (KL 19, 35, 71). Zestaw katechez dostosowanych do poszczególnych grup wiekowych według klas szkolnych odwołuje się do płaszczyzny chrzcielnej, aby kandydat do bierzmowania był odpowiednio pouczony i przygotowany do odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych. Do dalszego przygotowania należy też zaliczyć formację eucharystyczną i kształtowanie ducha pokuty⁴⁶. Wprowadzenie w misterium Kościoła – sakramentu powszechnego zbawienia – staje się fundamentem kształtowania świadomości, czym jest sakrament Ducha Świętego⁴⁷.

Badania realizacji przygotowania bliższego, trwającego jeden rok, ujawniły różne formy postulowane przez program katechetyczny i duszpasterski, na które składały się: roczny cykl katechez, praktyki religijne angażujące w życie parafii, katecheza obejmująca także rodziców, praca w małych grupach, polegająca na rewizji życia i spotkaniach biblijnych, oraz specjalny

⁴² J.J. Kopeć. *Recenzja promotora*. W: M. Falk. *Sakrament bierzmowania a młodzież*. Olsztyn 2000 (dalej skrót: SBM) s. 11.

⁴³ *Obrzędy bierzmowania. Dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Wydanie drugie poprawione*. Katowice 2008 (dalej skrót: OB) nr 5; por. KPK kan. 874; 893.

⁴⁴ Opublikowano wyniki badań w Olsztynie. SBM s. 34.

⁴⁵ SBM s. 102-103.

⁴⁶ OB 12

⁴⁷ SBM s. 103-111.

egzamin. Badaniami obejmowano również świadomość celu przygotowania do bierzmowania, a także ocenę programu przygotowania. Młodzież wskazywała na potrzebę włączenia określonych przez nią zagadnień w program formacyjny oraz nowe elementy w formule przygotowania: małe grupy, wspólnotę młodzieżową, pracę charytatywną. Dużą rolę odgrywa zainteresowanie przygotowaniem do bierzmowania ze strony rodziców⁴⁸.

Przygotowanie bezpośrednio postulowane w dokumentach Kościoła w Polsce powinno obejmować rekolekcje, połączone ze spowiedzią dzień skupienia dla kandydatów, świadków i rodziców, nowennę, konferencje lub celebracje słowa Bożego. Cała wspólnota parafialna powinna włączyć się w przygotowania do tego ważnego dla niej wydarzenia⁴⁹.

Świadomość zadań wypływających z sakramentu bierzmowania badano, specyfikując je według uczestnictwa bierzmowanych w kapłańskiej, nauczycielskiej i królewskiej funkcji Chrystusa i Kościoła. Szczególną uwagę zwrócono na włączenie się w pełniejszy udział w liturgii Kościoła i pełnienie funkcji liturgicznych. Innym aspektem owocowania sakramentu bierzmowania są różne formy apostołstwa, takie jak pogłębianie wiedzy religijnej, świadectwo słowem i przykładem w swoim środowisku, pomoc biednym, chorym, uzależnionym. Pomaga w tym apostołstwie włączenie się w różne ruchy, wspólnoty, grupy i stowarzyszenia w parafii⁵⁰.

Kolejny obszar eksploracji naukowej to obrzędy sakramentu bierzmowania. Badania dotyczyły także powiązania między sakramentem pokuty i bierzmowaniem oraz odnowy lub składania przyrzeczeń abstynencji. Inne aspekty związane z celebracją sakramentu to wręczenie pamiątki bierzmowania. Przedmiotem badań uczyniono także wybór dodatkowego (nowego) imienia oraz dobór świadków bierzmowania. Badano tu motywacje dokonywania tych wyborów oraz formy przygotowania świadków przed bierzmowaniem⁵¹. Ważnym zagadnieniem dla formacji liturgicznej jest włączenie młodzieży i rodziców oraz innych osób ze wspólnoty parafialnej do wykonywania posług podczas celebracji sakramentu⁵².

Młodzież powinna także posiąść odpowiednią wiedzę dotyczącą szafarzy sakramentu bierzmowania – biskupa lub ewentualnych innych szafarzy,

---

⁴⁸ Tamże s. 113-126.

⁴⁹ OB 4; SBM 127-138; por. Cz. Krakowiak. *Bierzmowanie. Sakrament inicjacji chrześcijańskiej*. Lublin 2005 s. 63-64.

⁵⁰ SBM s. 139-148.

⁵¹ SBM s. 168-182.

⁵² SBM s. 236-247.

a także wyboru okresu liturgicznego i miejsca celebracji⁵³. Badaniom poddawano także wybór sposobu celebracji sakramentu – podczas Mszy Świętej lub poza nią oraz doboru grupy z jednej lub kilku parafii⁵⁴.

Organizatorowi badań zależało na dość szerokim przyjrzeniu się formacji młodzieży na ostatnim etapie jej inicjacji – przygotowaniu do sakramentu bierzmowania. Wnioski z ankiet uprawniały ks. Kopcia do stwierdzenia, że realizacja przygotowania młodzieży dokonuje się w dużej mierze w wymiarze formalno-instytucjonalnym, mimo jej uczestnictwa w poszczególnych etapach wieloletniego przygotowania. Okazuje się, że kandydaci przejmują tradycyjną świadomość o roli i obowiązkach chrześcijańskich w życiu codziennym. Mimo że sakrament bierzmowania udziela łaski potrzebnej służby drugiemu człowiekowi i apostołatu budowania Kościoła, to serca kandydatów nie są otwarte szeroko na te dar, co wpływa na słabe owocowanie sakramentu bierzmowania w ich życiu⁵⁵. Wydaje się, że przygotowanie do bierzmowania w Polsce nie nabrało jeszcze charakteru inicjacyjnej formacji liturgicznej.

III. W POSZUKIWANIU FORMUŁY KATECHUMENATU PRZEDMAŁŻEŃSKIEGO

Podobny charakter miały dociekania nad przygotowaniem do sakramentu małżeństwa. Jakkolwiek zagadnienie to stanowi przedmiot wielu badań prowadzonych przez teologów, to najczęściej dotyczą one aspektu moralnego, dogmatycznego, biblijnego, a także socjologicznego i psychologicznego. Dla ks. Kopcia jako liturgisty niezwykle ważnym było poddanie naukowej refleksji przygotowania do małżeństwa od strony pastoralno-liturgicznej⁵⁶. Przebieg przygotowania do małżeństwa, podobnie jak formacja do bierzmowania, wyznaczony jest przez program duszpasterski Episkopatu⁵⁷, w którym formacja liturgiczna stanowi jeden z elementów. Może on zostać niedowartościowany wśród wielości ważnych skądinąd problemów pedagogicznych, psychologicznych, katechetycznych, moralnych czy medycznych⁵⁸.

⁵³ OB 4; 8; 13; SBM s. 182-203.

⁵⁴ SBM s. 220-233.

⁵⁵ K o p e ć. *Recenzja promotora* s. 12.

⁵⁶ Por. *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*. W: *Obrzędy sakramentu małżeństwa. Dostosowane do zwyczajów diecezji Polskich*. Katowice 1996 (dalej skrót: OSM) nr 1-44.

⁵⁷ Konferencja Episkopatu Polski. *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin*. Warszawa 2003.

⁵⁸ P. P e t r y k. *Ku wspólności życia i miłości*. Lublin 1998 (dalej skrót: KWŻM) s. 26-27; zob. T. S y c z e w s k i. *Przygotowanie do małżeństwa w świetle zasad liturgii i wskazań Kościoła*

Zgodnie z adhortacją *Familiaris consortio*⁵⁹ oraz programami Episkopatu Polski przygotowanie do małżeństwa winno obejmować etapy dalszy, bliższy i bezpośredni⁶⁰.

Przygotowanie dalsze dokonuje się w dwu komplementarnych środowiskach – rodziny oraz katechizacji dzieci i młodzieży w wieku szkolnym. Podkreśla się wagę podejmowania w ramach katechezy problemów płciowości ludzkiej, małżeństwa i rodziny⁶¹. Na tym etapie jeszcze nie akcentuje się problematyki liturgicznej związanej z sakramentem małżeństwa.

Dopiero etap przygotowania bliższego (u progu pełnoletności) obejmuje następujące cele: a) pogłębienie chrześcijańskiej nauki o małżeństwie i rodzinie; b) wprowadzenie w głębsze życie kultyczne Kościoła, szczególnie w ducha modlitwy osobistej i liturgicznej; c) przysposobienie do życia we wspólnocie rodzinnej, szczególnie do współodpowiedzialności i współpracy z innymi, do współdziałania z łaską Bożą w nieustannym rozwoju osobowym. Odnośnie do tej fazy przygotowania do małżeństwa adhortacja *Familiaris consortio* mówi, że powinna stanowić „jakby katechumenat” przygotowujący do sprawowania i przeżywania sakramentu małżeństwa w należyтым usposobieniu moralnym i duchowym. Badania ujawniły, że w tej fazie dokonuje się zarówno prezentowanie praktyki zaślubin w historii Kościoła, jak i aktualnych ksiąg liturgicznych. Ich treść wraz z bogactwem lektur biblijnych winna być naturalnym fundamentem w pogłębianiu chrześcijańskiej wizji małżeństwa. Ankieta przygotowana w Katedrze Liturgiki kierowanej przez ks. Kopcia zawierała pytania dotyczące wpływu czynników eklezjalnych na formowanie postaw i poglądów młodzieży na temat małżeństwa: kazania, małe wspólnoty, stowarzyszenia, katecheza, ale także rodzina, media itp. Młodzi ludzie wskazywali na preferowane przez nich elementy struktury organizacyjnej przygotowania: konferencje, rozmowy z duszpasterzem, z doświadczonym małżeństwem, lekarzem, pedagogiem, seksuologiem⁶².

---

w Polsce na przykładzie wypowiedzi młodych małżeństw z diecezji w Drohiczynie. *Studium liturgiczno-pastoralne*. Lublin 1989 (mps BKUL).

⁵⁹ Jan Paweł II. *Familiaris consortio*. Adhortacja apostolska o zadaniach rodziny w świecie współczesnym (22 XI 1981). Watykan 1981 (dalej skrót: FC) nr 66.

⁶⁰ Konferencja Episkopatu Polski. *Dyrektorium* nr 18; por. poprzednie instrukcje: *Instrukcja Episkopatu Polski dla duchowieństwa o przygotowaniu wiernych do sakramentu małżeństwa i o duszpasterstwie rodzin* (12 II 1969); *Instrukcja Episkopatu Polski dotycząca przygotowania do małżeństwa i życia rodzinnego oraz wprowadzenia nowego obrzędu sakramentu małżeństwa* (12 III 1975); *Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim* (5 IX 1986, zatwierdzona przez Stolicę Apostolską 17 I 1987).

⁶¹ KWŻM s. 64.

⁶² FC 66; KWŻM s. 77-94.

Przygotowanie bezpośrednie w ostatnich trzech miesiącach przed zawarciem małżeństwa stanowi uporządkowanie odniesienia do chrześcijańskiej wizji powołania do małżeństwa zarówno od strony teologicznej, jak i etycznej. Dopiero na tym etapie podejmowane są zagadnienia liturgiczne⁶³.

W trakcie ankietowania prowadzonego w dużym mieście⁶⁴ można było dokonać badań porównawczych zróżnicowanych form przygotowania do małżeństwa. Uzyskano istotne wskaźniki ukazujące dużo większą skuteczność przygotowania opartego na formacji w małych grupach niż ogólnej katechezie⁶⁵. Wskazywały na to odpowiedzi respondentów dotyczące teologii małżeństwa, miłości małżeńskiej, czynników rozwijających miłość w narzeczeństwie, problematyki czystości przedmałżeńskiej i małżeńskiej, planowania rodziny czy dopuszczalności aborcji⁶⁶.

Podobne rezultaty otrzymano, badając świadomość narzeczonych odnośnie do małżeństwa jako znaku przymierza Boga z ludźmi oraz sakramentalności małżeństwa; związane z tym zagadnienia istoty znaku sakramentalnego w małżeństwie katolickim; przymiotów małżeństwa – jedność, nierozzerwalność; celów małżeństwa – dobro małżonków oraz zrodzenie i wychowanie potomstwa⁶⁷.

Inne problemy teologiczne podejmowane w kierowanych przez ks. Kopcia badaniach formacji nupturientów to czynniki sprawiające, że małżeństwo jest komunią osób, w tym świadomość teologii Kościoła domowego⁶⁸. Tematyka ta prowadziła do analiz form liturgii Kościoła domowego, do których należy zaliczyć wspólny udział we Mszy św., codzienną modlitwę, rodzinny obchód świąt kościelnych, rocznic urodzin lub imienin, czytanie Pisma Świętego, pielgrzymki, posty, wizytę kolędową, Apel Jasnogórski, różaniec. Szczególnie ważne dla małżonków powinno być świętowanie rocznicy ślubu. Tak jak rodzina stanowi podstawowe środowisko wychowawcze, tak jej funkcja jako Kościoła domowego stanowi o jej roli katechumenalnej⁶⁹.

⁶³ KWŻM s. 95-98.

⁶⁴ Opublikowane badania prowadzono w Lublinie. KWŻM s. 39.

⁶⁵ KWŻM s. 98-114.

⁶⁶ KWŻM s. 122-136; 188-191.

⁶⁷ KWŻM s. 137-188.

⁶⁸ KWŻM s. 193-222. Por. E. i M. Marczewscy. „Kościół domowy”. *Ocena pojęcia*. W: *Małżeństwo i rodzina w świetle nauki Kościoła i współczesnej teologii*. Red. A.L. Szafranski. Lublin 1985 s. 242-243; *Domowy Kościół*. EK 4 kol. 104; K. Wojacek. *Wspólnota rodzinna jako fundament domowego Kościoła*. W: *Rodzina jako Kościół domowy*. Red. A. Tomkiewicz, W. Wiczorek. Lublin 2010 s. 67-73.

⁶⁹ KWŻM s. 223-244; por. J.J. Kopeć. *Polska obrzędowość rodzinna w roku kościelnym*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 29:1982 z. 6 s. 109-125; W. Nowak. *Zarys liturgii Kościoła domowego*. Olsztyn 2000.

Niezwykle ważnym zagadnieniem w przygotowaniu nupturientów jest mistagogia liturgiczna. W związku z tym ks. Kopec zalecał badania preferowanej formy celebracji liturgicznej sakramentu małżeństwa: w czasie Mszy św., poza Mszą św., wraz z innymi parami. Nupturientów objęto sondażem dotyczącym ich woli własnego doboru czytań biblijnych i tekstów modlitwy powszechnej oraz możliwości spełniania przez nowożeńców funkcji liturgicznej – czytania słowa Bożego, przyniesienia darów, czytania wezwań modlitwy powszechnej, śpiewu psalmu responsoryjnego. Z zagadnieniem tym łączą się pytania o funkcje, które powinny być spełniane przez innych uczestników uroczystości zaślubin: lektor, kantor, wypowiadający wezwania do modlitwy wiernych, przynoszący dary ofiarne, wykonujący śpiew solowi, zbierający tacę⁷⁰.

Podobnie jak w każdej uroczystej celebracji liturgicznej pojawiają się elementy, które w sposób szczególny utkwily w świadomości ankietowanych. Składają się na nie m.in. uroczysta oprawa celebracji i piękny wystrój kościoła, homilia (kazanie), pouczające teksty Pisma Świętego, błogosławieństwo małżonków, nastrojowa muzyka i śpiew, składanie życzeń przez kapłana, procesja z darami⁷¹.

Natomiast centralnym problemem życia liturgicznego małżonków jest do wartościowanie Eucharystii jako źródła miłości ofiarnej. Dlatego poddano badaniom znaczenie Eucharystii w życiu małżeństwa i rodziny. Realizacja obowiązku niedzielnego stanowi jedną z form miłości i jest szkołą ofiarności. Badano także, które elementy liturgii mszalnej podczas zaślubin cieszą się największym zainteresowaniem: tematyka kazań, sposób odprawiania, ubiór uczestników, spotkanie znajomych osób. Na formację liturgiczną narzeczonych ma także wpływ zrozumienie znaku przyjmowania podczas zaślubin Komunii Świętej pod jedną lub dwiema postaciami⁷².

W badaniach kierowych przez Księdza Profesora uwzględniono fakt, że na życie we wspólnocie małżeńskiej istotny wpływ ma częstotliwość korzystania z sakramentu pokuty i pojednania, który jest odnowieniem komunii z Bogiem i ludźmi. Stąd pytania o potrzebę i wartość regularnego korzystania z tego sakramentu. Czy jest to tylko sprawa indywidualnego wyboru, czy przynosi pomoc, czy ogranicza prawa osobowe, a może jednak odnawia jedność z Bogiem i ludźmi, przywraca spokój sumienia, ułatwia pojednanie i pomaga wprowadzić korekty życiowe?⁷³

---

⁷⁰ KWŻM s. 258-263; por. OSM s. 28-38.

⁷¹ KWŻM s. 264-265.

⁷² KWŻM s. 273-276

⁷³ Tamże s. 286-287.; por. OSM 18;

Dlatego należy dowartościować ewangelizacyjny i formacyjny walor przygotowania do sakramentu małżeństwa, którego celem będzie dojrzałość osobowa, chrześcijańska i apostołat⁷⁴.

Dla ks. Kopcia wyniki przeprowadzonych badań stanowiły potwierdzenie, że „proces socjalizacji młodych ludzi w małżeństwie i wspólnocie winien być przez nich praktycznie doświadczony w Kościele domowym, czyli własnej rodzinie”⁷⁵. Z tej racji wobec obecnej formuły przygotowania do małżeństwa i życia w rodzinie wymagana jest dziś „nie tylko weryfikacja i pogłębienie tej ważnej formy duszpasterstwa Kościoła w Polsce, ale prze-modelowanie jej w postać katechumenatu pochrzcielnego i nowej ewangelizacji (KKK 1231)”⁷⁶.

*

Ks. prof. J.J. Kopeć łączył w sobie zamiłowanie do badań naukowych prowadzonych w ciszy biblioteki z entuzjazmem ewangelizacji młodzieży. Szeroko zakrojone badania wiodły do formułowania wniosków dotyczących możliwości i metod prowadzenia formacji liturgicznej tak, aby uczestnictwo młodzieży w życiu sakramentalnym Kościoła było coraz owocniejsze⁷⁷. Stworzony przez Księdza Profesora projekt badań pastoralno-liturgicznych podejmujących zagadnienia formacji liturgicznej wśród młodzieży stanowi ważny dorobek, umożliwiający istotne korekty w realizacji duszpasterstwa liturgicznego w Polsce. Prace podejmowane przez Księdza Profesora i pod jego kierunkiem stanowią wkład w realizację odpowiedzi na wezwanie Jana Pawła II w dwudziestą piątą rocznicę ogłoszenia Konstytucji o liturgii świętej, zawarte w liście *Vicesimus quintus annus*: „Najpilniejszym zadaniem jest formacja biblijna i liturgiczna ludu Bożego, pasterzy i wiernych”⁷⁸. Realizacja badań nad owocami Soboru prowadzonych pod kierunkiem Księdza Profesora stała się swoistą szkołą formacji liturgicznej dla Jego uczniów.

⁷⁴ KWŻM 289-307.

⁷⁵ J. J. K o p e ć. *Przedmowa*. KWŻM 6.

⁷⁶ Tamże; zob. P. K u l b a c k i. *Katechumenat przedmałżeński narzeczonych*. „Studia Pastoralne” 5: 2009 s. 133-147.

⁷⁷ Por. W. D a n i e l s k i, J.J. K o p e ć. *Liturgia szkoła duchowej formacji chrześcijańskiej*. „Liturgia Sacra” 1: 1995 z. 1-2 s. 19-30.

⁷⁸ Jan P a w e ł II. *Vicesimus quintus annus*. List apostolski w dwudziestą piątą rocznicę ogłoszenia konstytucji soborowej *Sacrosanctum Concilium* o świętej liturgii (4 XII 1988). Watykan 1988 nr 15.

Cenne wyniki badań zawarte w opublikowanych pracach doktorskich napisanych pod kierunkiem ks. Kopcia mogą służyć pomocą nie tylko liturgistom, ale wszystkim pastoralistom, katechetykom czy homiletom w kształtowaniu polskiego modelu duszpasterstwa⁷⁹ w świetle wezwań Jana Pawła II i Benedykta XVI do nowej ewangelizacji.

BIBLIOGRAFIA

- Czerwik S.: Symbole wspólnototwórcze w celebracji Eucharystii. „Studia Theologica Var-saviensia” 38:2000 nr 2 s. 67-105.
- Goleń J.: Rodzina środowiskiem wychowania do życia w małżeństwie i rodzinie. W: Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna. Red. R. Kamiński, G. Pyżlak, J. Goleń. Lublin 2013 s. 717-734.
- Kopeć J.J.: Formacja liturgiczna w warunkach Kościoła polskiego. W: Wprowadzanie soborowej odnowy liturgicznej. Red. E. Mateja, R. Pierskałą. Opole 1999 s. 94-122
- Krakoviak Cz.: Sakrament bierzmowania w praktyce pastoralnej Kościoła w Polsce. San-domierz 2005.
- Krakoviak Cz.: Sakrament bierzmowania w reformie liturgii II Soboru Watykańskiego. Lublin 2012.
- Matwiejuk K.: Uczestnictwo w Eucharystii. W: Omnia transeunt – Caritas manet. Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Władysławowi Głowie w siedemdziesiątą rocznicę urodzin Red. H. Słotwińska, L. Pintał, M. Wyrostkiewicz. Lublin 2012 s. 221- 239.
- Nadolski B.: Formacja liturgiczna. W: Tenże (oprac.). Leksykon liturgii. Poznań 2006 s. 470-473.
- Wit Z.: Życie i działalność dydaktyczno-naukowa profesora Jerzego Józefa Kopcia. „Roczniki Teologiczne” 52:2005 s. 13-25.

SACRAMENTS IN THE LIFE OF YOUTH AS RESEARCHED BY JERZY JÓZEF KOPEĆ CP

Summary

Rev. Prof. Jerzy Józef Kopeć CP showed immense interest in researching how the Council reform of liturgy was received by youth. Having developed his own research questionnaires, he launched a research project which allowed him to explore a variety of issues relating to the liturgical formation of youth. Making use of the method of liturgical paradigm, Rev. Prof. Kopeć ventured a vast analysis of the outcomes of the Council liturgical reform.

The research primarily concerned education for active participation in the Holy Mass, for the accepting of the Sacrament of Confirmation and Matrimony. Research results helped create a network of ideas and problems relating to youth liturgical formation, leading to pastoral and litur-

⁷⁹ J.J. Kopeć. *Przedmowa*. KWŻM s. 6.

gical conclusions that can find their practical application in parishes and dioceses of the whole country.

Translated by Konrad Klimkowski

Słowa kluczowe: formacja, nowa ewangelizacja, czynny udział w liturgii, Eucharystia, bierzmowanie, przygotowanie do małżeństwa, młodzież.

Key words: formation, new evangelization, active participation in the liturgy, Eucharist, Confirmation, marriage preparation, youth.